

Cuvinte cheie

Romano catolic, maramureș, primprotopopiat, biserică, pastorație, război, politică.

Rezumat

În disertația de față am încercat să explorez istoria Bisericii Romano-Catolice al melagurilor mele maramureșene, iar în cadrul acesteia o perioadă și mai restrânsă, respectiv anii 1940-1948. Dar, să fiu și mai precis, am studiat viața Protopopiatului Romano-Catolic de Sighet.

La baza alegerii temei au stat în primul rând motivele personale, și mai apoi cele științifice. Personale, întrucât sunt născut în orașul de reședință al fostului Comitat de Maramureș, Sighet. Din copilărie, am fost animat de un patriotism local, drept urmare, mereu am fost interesat de istoria regiunii. Nu este o coincidență nici faptul că, de câțiva ani, sunt un colecționar și cititor înfocat al publicațiilor care au ca subiect istoria locală sau mai precis istoria bisericească. Atașamentul meu este întărit și de faptul că biserica din Sighet și comunitatea din jurul ei a reprezentat pentru mine o a doua casă (aici am ministrat, aici m-am implicat în viața religioasă a comunității, ș.a.m.d.).

Aceste legături personale au fost definitorii pentru interesul meu manifestat față de istoria Bisericii Romano-Catolice din zonă. În demersul meu, am fost încurajat și de convorbirile personale, evenimentele culturale, conferințele sau publicațiile, prin intermediul cărora am putut să îmi fac o idee despre istoria bisericească recentă. Aceste lucruri m-au motivat în demararea cercetărilor legate de istoria comunității și a Protopopiatului de Sighet.

Nu există încă o lucrare care să trateze istoria Bisericii Romano-Catolice de Maramureș. Este o sarcină și o provocare imensă, pe care nu reușisem să mi-o asum din cauza lipsei de timp și a experienței profesionale adecvate dar, și din cauza unor obstacole practice. Cu câțiva ani în urmă, însă, am considerat că a sosit timpul să încep să cercetez o perioadă care mi-a fost mai apropiată în timp și care, deasemenea dispunea de o bogată sursă arhivistică. În ciuda faptului că secolului XX și, mai precis, evenimentele celui de al Doilea Război Mondial, ne sunt mai apropiate în timp, a trebuit să conștientizez că nu este o perioadă destul de bine aprofundată sau cunoscută de specialiștii interesați de istoria Bisericii Romano-Catolice locale. Deși, există câteva mărturii de istorie orală, memorii, jurnale, venite din partea unor oameni care au trăit în epocă, acestea reflectă, cel mai adesea, doar puncte de vedere subiective. Însă, acest lucru nu a însemnat nicodată că nu ar putea fi un punct de plecare pentru subiectul meu de cercetare.

Informațiile și descrierile foarte valoroase obținute în urma discuțiilor personale m-au determinat să continui investigațiile în arhivele ecleziastice pentru a întări obiectivitatea acestor istorisiri și a le aduce, cât mai repede în fața publicului. Munca de cercetare am demarat-o cu sprijinul superiorilor Bisericii Catolice, care mereu mi-au fost alături.

În ceea ce privește perioada și spațiul cercetat, din considerații practice am optat pentru Protopopiatul de Sighet. Pe de o parte, întrucât că, acest subiect nu a făcut încă obiectul vreunei cercetări științifice, iar pe de altă parte eram deja familiarizat, chiar dacă tangențial, cu fondurile arhivistice avute în vedere. Dar, nu mai puțin decisiv a fost și faptul că, Decanatul de Marmureș era o parte a Bisericii Catolice care a fost puternic afectată de schimbările de frontieră din secolul XX, precum și de modificările vieții politice și culturale.

Județul Maramureș este un colț de țară, unde de-ea lungul secolelor s-au întâlnit și au coexistat mai multe culturi, populații și religii. La alegerea temei au contribuit și subiectele legate de coabitarea dintre populații și diversele religii, încercând să dezvolt și să analizez raporturile dintre acestea. Modificările teritoriale de la mijlocul secolului XX au împărțit teritoriul Diecezei de Satu Mare în patru, iar teritoriul județului Maramureș a fost divizat în două. Aceste noi realități, au devenit importante și interesante, nu doar din punct de vedere al politicii și istoriei sociale, ci și din punctul de vedere al conducerii bisericești, întrucât credincioșii din teritoriile cedate au intrat sub o jursidicție străină.

În perioada avută în vedere Protopopiatul de Sighet cuprindea nu doar comunitățile din România ci și comunități care azi fac parte din Ucraina. Din acest motiv, cercetarea a fost îngreunată, întrucât nu am avut acces la documentele de arhiva ale acestor parohii, informațiile cu privire la aceste s-au limitat doar la cele existente în Arhiva Protopoiatului Romano Catolic de Maramureș.

Am dorit să analizez, în contextul istoric, social și politic al vremii, inclusiv organizarea vieții comunității romano-catolice raportat la celelalte comunități religioase.

În cadrul disertației de doctorat m-am preocupat de o perioadă relativ restrânsă, anii 1940-1948. Întrucât în această perioadă Primprotopopiatul Romano-Catolic de Maramureș a fost supus unor ample schimbări politice, sociale ba chiar bisericești, tocmai datorită acestui ultim factor există mari lacune în ceea ce privește disponibilitatea materialelor de arhivistice. În cercetările mele am căutat să explorez situația comunității romano-catolice de Maramureș într-o societate foarte diversificată.

Merită de semnalată prezența și rolul episcopului Márton Áron în viața Diecezei de Satu Mare. Personalitatea sa a devenit marcantă, începând cu schimbările din 1940, întrucât odată cu demisia episcopului Fiedler Istvan, el a fost cel care preluase conducerea Diecezei, influențând în mod indirect și viața comunității sighetene. Cel mai probabil că, după arestarea episcopului Scheffler János, nici nu s-a gândit vreodată că va ajunge la conducerea acestei Dieceze. Din 1948, odată cu degradarea Diecezei de Satu Mare la rang de Protopopiat, Márton Áron a fost cel care a preluat din nou conducerea ei, ceea ce în interpretarea Sfântului Scaun însemna că raporturile cu statul sunt reprezentate de episcop, iar problemele interne sunt administrate de ordinarii substituți. Acest nou tip de conducere a întărit și mai mult raporturile dintre preoții Diecezei și episcopul Márton Áron, până la arestarea sa din 21 iunie 1949, iar după eliberarea din detenție clerul l-a considerat ca făcând parte din rândul lor.

Cercetarea a fost îngreunată de faptul că până în momentul de față nu au apărut cărți sau studii care să trateze perioada avută în vedere. Ceea ce s-a publicat, doar tangențial atinge subiectul cercetării mele. Istoriografia de specialitate, respectiv cea care are tangență cu tema, mi-a fost de folos în conturarea cadrului general al epocii. Literatura de specialitate m-a ajutat, în primul rând, să fac înțeleasă procesele sociale și religioase, și mai ales rapoartele dintre ele la nivel general. Doar așa se pot înțelege relațiile sau legăturile dintre comunitatea catolică din Parohia Romano Catolică de Sighet cu reglementările ecleziastice superioare sau cele ale statului. Prin intermediul informațiilor obținute din literatura de specialitate am reușit să câștig mai multă perspectivă asupra subiectului și a relațiilor cauzale dintre diversele evenimente.

Drept urmare la elaborarea tezei de doctorat, în principal, m-am putut axa pe sursele arhivistice ecleziastice. În proporție de 80% vorbim de surse arhivistice inedite, documente care provin în mare parte din fonduri neprelucrate. Utilizarea documentelor legate de istoria bisericească și de istoria socială mi-a facilitat conturarea și integrarea evenimentelor locale în contextul general al epocii.

În realitate, informațiile cele mai relevante au fost asigurate de documentele arhivistice inedite, care din motive necunoscute nouă, încă nu au fost cercetate. Am în vedere în acest sens mai ales Arhiva Primprotopopiatului Romano Catolic de Maramureș, Arhiva Capitlului Diecezan de Satu Mare, Arhiva Centrală Maghiară a Ordinului Piarist sau, în parte, Arhiva Arhiepiscopiei de Alba Iulia.

În ceea ce privește sursele arhivistice un impediment l-a constituit faptul că arhiva parohiilor locale, precum și cea a Primprotopopiatului nu erau prelucrate, drept urmare, ca

să îmi ușrez munca a trebuit să accept inventarierea și ordonarea acestora, ca în momentul cercetării să îmi fie mult mai ușor din punct de vedere cronologic.

În cele mai multe cazuri informațiile parțiale descoperite în arhiva parohiilor a fost completată cu informațiile din arhiva diecezană, aceasta neconstituind un impediment major, însă, nu este de neglijat nici faptul că documentele care figurau în diverse registre nu se mai regăseau în fondurile arhivistice. Doar în paranteză aș aminti faptul că, pornind de la această constatare, presupunem că am fi putut afla mult mai multe, spre exemplu, despre secuii strămutați în Maramureș. În detrimentul meu a fost și faptul că nu am avut acces la sursele arhivistice ale parohiilor rămase pe teritoriul Uniunii Sovietice între 1944 și 1948, care cel mai probabil și în zilele noastre se găsesc în Arhivele din Ucraina. Dar subiectul rămâne deschis și oricând va putea fi completat când se va crea contextul istoric necesar. O altă problemă l-a constituit și faptul că unele Historia Domus-uri, fie nu erau complete, cum e cazul celui din Vișeu de Sus, fie nu le-am identificat deloc, cum este cel de la Bocicoiul Mare. În tot cazul, în pofida acestor greutăți, am reușit să conturez o imagine destul de clară a situației din parohiile cu asemenea probleme.

La baza cercetării au stat sursele arhivistice provenite din fondurile arhivistice ale Primprotopopiatului Romano Catholic de Maramureș, al Capitlului Diecezan de Satu Mare, al Arhivei Centrale Maghiare a Ordinului Piarist, al Arhivei Arhiepiscopiei de Alba Iulia, respectiv Direcția Județeană Maramureș a Arhivelor Naționale ale României.

Documentele din arhiva Primprotopopiatului Romano Catholic de Maramureș pot fi considerate cele mai importante surse, întrucât aici regăsim toate actele parohiilor din subordinea protopoiatului, de la Historia Domus-uri, certificate de naștere, până la procesele verbale ale ședințelor consiliului parohial ș.a.m.d. În Arhiva Capitlului Diecezan de Satu Mare am găsit scrisorile și circularile episcopale, care ne-au fost de un real folos în conturarea situației generale din epocă. Documentele din Arhiva Arhiepiscopiei de Alba Iulia au fost importante datorită mai ales personalității episcopului Márton Áron, care administrase Dieceza de Satu Mare, iar cele din Direcția Județeană Maramureș a Arhivelor Naționale au fost inevitabile, în elucidarea problemelor de istorie ecleziastică, politică sau minoritare din zonă.

Aici trebuie neapărat menționat faptul că, arhiva Primprotopopiatului Romano Catholic de Maramureș a dat cele mai multe bătăi de cap, întrucât nu era ordonată cronologic, ceea ce a trebuit să o fac personal, pentru a-mi facilita cercetarea ulterioară. Un imens obstacol a fost faptul că, documentele erau amestecate, de aceea cercetarea a înaintat foarte greu. Drept urmare, unele documente pe care le-am descoperit odată cu

ordonarea, pas cu pas, a fondului a pus într-o nouă lumină anumite evenimente, necesitând fie rescrierea, fie completarea sau reformularea unor idei, teme sau puncte de vedere. Fiind vorba de arhiva Primprotopopiatului de Maramureș, în favoarea mea a fost faptul că acesta deținea arhiva parohiilor din subordine, ceea ce mi-a facilitat cercetarea. În arhiva Diecezei, circularele episcopale și corespondența au fost predominante. Puține au fost cazurile în care una sau două din parohiile maramureșene să nu fi avut fond arhivistic în păstrarea Arhivei Capitlului Diecezan. În cele din urmă, materialele arhivistice din arhiva Primprotopopiatului Romano Catholic de Maramureș pot fi considerate cele mai importante surse, întrucât aici regăsim toate actele parohiilor din subordinea protopoiatului, de la Historia Domus-uri, certificate de naștere, până la procesele verbale ale ședințelor consiliului parohial ș.a.m.d.

Este de netăgăduit faptul că la întrebările apărute în momentul prelucrării fondurilor arhivistice am apelat la literatura de specialitate, ceea ce m-a ajutat în elucidarea unor probleme legate de evenimentele istorice din epocă, dar și de natură ecleziastică, precum la conturarea contextului general. De multe ori, doar așa am reușit să am o viziune mai clară asupra unui fenomen, ori să completez, să aprofundez mai bine anumite informații deja descrise. Spre exemplu, aici putem enumera strămutările de populații care au avut loc pe teritoriul Maramureșului, precum chestiunile ecleziastice legate de acestea, dar și viața bisericească legată de evenimentele și transformările din timpul celui de al Doilea Război Mondial.

Aș aminti doar câteva lucrări de specialitate, poate cele mai relevante, cu privire la istoria Bisericii: GERGELY Jenő, *A katolikus egyház története Magyarországon. 1919–1945* [Istoria Bisericii Catolice din Ungaria. 1919-1945], Budapest 1997, Marton József, *A gyulafehérvári római katolikus egyházmegye a 20. Században* [Dieceza Romano Catholică de Alba Iulia în secolul XX], Csíkszereda 2014, MUHI Csilla–VÁRADY LAJOS [SZERK.], *A múltat be kell vallani. Háborús dokumentumok 1940–1945*, [Trecutul trebuie asumat. Documente din timpul Războiului. 1940-1945] Szatmárnémeti 2006, SALACZ Gábor, *A magyar katolikus egyház a szomszédos államok uralma alatt* [Biserica Catholică maghiară în timpul administrației țărilor vecine], München 1975, SAS Péter, *Az erdélyi római katolikus egyház 1900 – 1948* [Biserica Romano-Catholică din Transilvania 1900-1948], Budapest 2008, TEMPFLI Imre, *Sárból és napsugárból. Pakocs Károly püspöki helynök élete és kora 1892 – 1966* [Din noroi și raze de soare. Viața și epoca vicarului episcopal Pakocs Karoly 1892-1966], Budapest 2002.

În ceea ce privește minoritatea maghiară, sau relațiile româno-maghiare așa aminti următoarele lucrări de specialitate: ABLONCZY Balázs, *A visszatért Erdély 1940–1944 [Ardealul revenit 1940-1944]*, Budapest, 2017, ÁKOSI Zsolt, *A máramarosszigeti kisebbségek egymásról alkotott képe a XX. Században [Imaginea reciprocă a minorităților maramureșene în secolul XX]*, *Máramarossziget* 2016, L. BALOGH Béni, *Küzdelem Erdélyért. A magyar-román viszony és a kisebbségi kérdés 1940-1944 között [Bătălia pentru Ardeal. Relațiile maghiaro-române și problema minorităților între 1940-1944]*, Budapest 2013, LÖNHÁRT Tamás, *Uniunea Populară Maghiară în perioada instaurării regimului Comunist în România (1944-1948)*, Cluj Napoca 2008.

Din punctul de vedere bibliografic nu am putut neglija studiile de specialitate, colecțiile de documente, articolele sau interviurile care au apărut în reviste precum: *Magyar Szemle*, *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, *Revista Arhivei Maramuresene*, *Bányavidéki Új Szó*, dar m-am bazat și pe propriile articole, rodul cercetărilor anterioare.

Întrucât perioada cercetată este destul de scurtă a trebuit să împart disertația în trei capitole principale. În primul capitol am încercat să conturez contextul general al epocii. Am realizat aceasta, pornind de la descrierea situației generale dinainte de cel de al doilea Arbitraj de la Viena, care are avușese consecințe clare asupra Diecezei de Satu Mare și în cadru mai restrâns și asupra Primprotopopiatului. Am considerat toate acestea necesare pentru a elucida unele nelămuriri care ar putea apărea ulterior pe parcursul lucrării sau întrebările și răspunsurile ivite să fie mai ușor de înțeles. Totodată a trebuit să lămuresc și starea de spirit din viața Protopopiatului de Maramureș, apărute în urma schimbărilor politice sau a modificărilor teritoriale.

Al doilea capitol surprinde viața Primprotopopiatului de Sighet din perioada 1940-1944. În acest capitol descriu problemele legate de conducerea Diecezei până la numirea în funcție a episcopului Scheffler Janos, precum represiunile asupra clerului până la cel de al doilea Arbitraj de la Viena, situația economică și socială a Bisericii, organizarea vieții pastorale, strămutarea familiilor de secui în Maramureș, convertirile religioase, organizarea noilor comunități bisericești, precum și raporturile Bisericii Romano Catolice cu celelate confesiuni din Maramureș. Școlile confesionale romano catolice au un rol însemnat în cadrul lucrării, mai ales cele conduse de Surorile Milostive din Satu Mare, sau cea din subordinea Ordinului Piarist din Sighetu Marmăției. Studiind viața bisericească, m-am aplecat și asupra clerului, precum a vieții pastorale din această perioadă. În cadrul acestui subiect a fost inevitabil să mă ocup, chiar și dacă doar tangențial, și de misiunile populare și activitatea diferitelor asociații.

Cel de al treilea capitol surprinde istoria Primprotopopiatului de Sighet în perioada 1944-1948. Datorită schimbărilor politice și această perioadă a fost destul de diversă și diversificată. Cercetarea vieții bisericești pornește de la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial cu influențele avute asupra Bisericii Romano-Catolice. Tot așa, într-un cadru general ating și raporturile dintre Biserica Catolică și evrei, încercările de adăpostire ale clerului sau a credincioșilor. Situația generală din timpul războiului am descris-o prin intermediul rapoartelor parohiale, dinaintea și de după sosirea armatei sovietice. În acest capitol, deasemenea, un rol însemnat joacă chestiuni precum apartenența teritorială a Maramureșului, deportările și internările în Uniunea Sovietică, factori care, deasemenea au avut un rol însemnat în viața comunității catolice. Prin intermediul preoților și credincioșilor care se găseau în lagărul de concentrare din Sighet am tratat și chestiuni legate de Arhiepiscopia de Alba Iulia sau Episcopia de Timișoara.

Noile realități politice de după cel de Al Doilea Război Mondial au determinat și Biserica Catolică să adopte o atitudine. Întrucât în cadrul intereselor politice Biserica a avut un rol însemnat în lupta pentru drepturile minorităților, în acest capitol abordez raporturile dintre Biserică și Stat, respectiv Biserică și Alianța Populară Maghiară. Problemele cu care se confruntau minoritățile se evidențiază mai ales în lupta dusă pentru existența în continuare a învățământului confesional - catolic.

Scopul cercetării mele a fost ca informațiile deja cunoscute, dar la un nivel foarte general, și nesuținute din punct de vedere științific să le întăresc sau după caz să le corectez sau completez. În centrul cercetării a stat viața comunităților catolice din Protopopiatul romano catolic de sighet, încercând să conturez o imagine cât mai clară asupra vieții bisericești din perioada 1940-1948.

Pornind de la premiza că însăși regiunea – a cărei componentă importantă era și Biserica Romano Catolică – era o regiune de graniță, în care se întâlneau diferite confesiuni și culturi, am încercat să abordez relațiile cu aceste confesiuni, întâlnind diferite surprize. În acest subcapitol m-au interesat în special raporturile cu Bisericile Greco-Catolică, Reformată, cu comunitatea evreiască, și nu în ultimul rând problema convertirilor mi-a stârnit interesul.

Mai presus de toate, însă, am urmărit să studiez problemele legate de Biserica Romano Catolică locală din timpul războiului și în ce măsură conflagrația mondială a afectat comunitatea din jurul ei, abordarea mea fiind mai ales din prisma documentelor de arhivă. Întrucât perioada amintită era destul de „încărcată” din punct de vedere etnic și politic, am încercat să examinez evoluția raporturilor dintre biserică și stat și efectele sale,

practic raporturile cauză-efect, pornind de la supoziția că statul se folosea de biserică, îl considera un instrument, pentru a-și atinge unele obiective.

Din punctul de vedere al conducerii și administrării, Primprotopopiatul suferise mai multe modificări, pe parcursul secolului XX, datorită rapturilor teritoriale. Astfel, inițial a fost împărțit în două, după care teritoriile se reunifică din nou, iar la sfârșitul războiului a fost din nou divizat în două. În aceste condiții, scopul meu a fost să cunosc situația specifică a celor două comunități bisericești, aflate în state și sub jurisdicție diferită în perioada 1940-1944. Este important de amintit și faptul că în perioada ante, din timpul și după război, cele două Dieceze intrate sub jurisdicția a doua state diferite, vrând nevrând trebuiau să pastreze o relație cu statul. Drept urmare, în cadrul cercetării m-am axat asupra acestor rapoarte, adică de ce natură erau și cât de consistente, în perioada scurtă a războiului până la cel de la doilea Arbitraj de la Viena, apoi cu statul maghiar exact în timpul războiului și din nou cu autoritățile românești, după încheierea conflagrației mondiale. Aici m-a preocupat în mod special soarta învățământul de stat și cel confesional, încercând să i-au în considerare influențele pe care le pute avea asupra minorității maghiare.

Intenția mea a fost, ca în perioada avută în vedere, să aflu care a fost rolul bisericii, nu doar din punct de vedere al misiunilor populare ci și din punct de vedere social. Cum a influențat războiul viața bisericească, care au fost raporturile dintre biserică și statul maghiar, mai apoi statul român, respectiv cu alte confesiuni, cât de implicat a fost biserica din punct de vedere politic, și care au fost percepțiile din interiorul ei.

Un alt subiect avut în vedere, s-a axat pe amploarea și impactul prevederilor emise de statul român, imediat după încheierea războiului și în ce măsură au influențat acestea viața Diecezei, sau mai ales a diverselor parohii și cum au influențat aceste măsuri adverse, viața minorităților.

Munca de cercetare am început-o din dorința de a demonstra, certifica adevărul ipotezelor mai sus creionate. Presupunerea că, perioada scurtă dinaintea celui de al doilea Arbitraj de la Viena nu a fost deloc lipsită de probleme, în ceea ce privește viața comunității romano catolice din protopopiatul de Sighet, s-a adeverit în timpul cercetărilor. În perioada de aproximativ un an dinaintea deciziilor Arbitrajului, liderii comunităților parohiale locale, dar mai ales parohii, în unele localități, au fost supuși la represalii destul de dure din partea autorităților de stat. În această perioadă, biserica a fost considerată o instituție antistatală, care încerca să îi câștige pe credincioși și mai ales pe

preoți pentru propriile interese, sau să îi descurajeze de la presupusele lor decizii și acțiuni.

În ciuda încercărilor și eforturilor statului român, în contextul evenimentelor internaționale, parohiile Diecezei au ajuns din nou sub jurisdicția statului maghiar. Aceste parohii și comunități au trebuit să se confrunte cu noi realități, însă au primit un enorm sprijin din partea statului maghiar. Mai mult, viața internă a bisericii a suferit modificări/schimbări. Aș aminti în acest caz, doar problemele legate de ocuparea scaunului episcopal sătmărean. Până la consacrarea lui Scheffler János ca episcop, în 1942, după demisia forțată a episcopului Fiedler Istvan, Dieceza de Satu Mare a fost administrată de episcopul Márton Áron. După consacrarea în funcție a episcopului Scheffler Janos și în cadrul comunității catolice a Protopopiatului de Sighet s-a intensificat viața religioasă. În urma măsurilor întreprinse de noul episcop au reînceput miruirile, a renăscut viața religioasă atât din punct de vedere spiritual cât și cultural, clerul s-a bucurat de o mai mare atenție, au fost înființate noi parohii, acordându-se o atenție specială și învățământului confesional. Toate acestea nu ar fi fost imposibile nici pentru Marton Aron, care se afla la o distanță destul de mare de Dieceza de Satu Mare, pe teritoriul unui alt stat, dar circumstanțele deja menționate l-au împiedicat. Dealtfel, îndeplinirea acestor sarcini în sine necesita prezența unei persoane la fața locului.

În urma schimbărilor de după 1940 viața religioasă a înflorit. În ciuda situației și condițiilor de război Biserica a început să se dezvolte atât pe linie economică, culturală, socială cât și spirituală. Toate acestea se datorau sprijinului enorm primit din partea statului maghiar. În soluționarea problemelor financiare ale bisericii, la începuturi s-au ivit anumite probleme, pe care clerul catolic i le-a atribuit comportamentului și atitudinii demnitarilor majoritari protestanți. Ulterior, în schimb, datorită sprijinului financiar al statului maghiar viața materială și economică a comunităților catolice din protopopiatul de Sighet a devenit mai ușoară. Imobilele de pe moșiile evreiești, veniturile financiare provenite din silvicultură, vor contribui la ajutorarea parohiilor locale, care datorită acestor venituri materiale vor putea să înceapă construcția de noi biserici, case parohiale, școli sau diverse clădiri în folosul comunității catolice locale. Consecințele războiului au împiedicat în unele locuri realizarea acestor proiecte, așa s-a întâmplat și la Cămara Sighet unde nu s-a mai putut construi casa parohială sau centru social și educativ.

Este important de subliniat faptul că dezvoltarea infrastructurilor parohiale s-a datorat și creșterii numărului de romano catolic din mediul rural. În vederea schimbării proporțiilor etnice, statul maghiar a dislocat în Maramureș familii întregi de secui, cu

mulți copii, începând mai ales din 1942. Drept urmare avem de a face cu o strânsă colaborare cu statul și în această chestiune, întrucât din dorința de a asigura nevoile spirituale ale familiilor de coloniști secui, preoților s-a asigurat un real sprijin în domeniul pastorației, întrucât ei erau nevoiți, de multe ori, să parcurgă distanțe mari pentru a asigura viața spirituală din vreo filie.

Prin intermediul și cu ajutorul programelor derulate de Societatea Culturală Maghiară din Transilvania (EMKE) s-au realizat activitățile pastorale în comunitățile dispersate de catolici ale bisericii romano-catolice, reciproc servind atât interesele de stat cât și cele ale Bisericii. Episcopul Scheffler János a recunoscut faptul că ajutorarea credincioșilor din comunitățile dispersate revenea atât Bisericii cât și Statului. Dacă aceste realități ar fi fost ignorate, nu ar fi fost luate în calcul, atât de Biserică cât și de Stat, comunitățile maghiare care trăiau destul de dispersați ar fi fost suspus procesului de asimilare. Un alt factor demn de remarcat o constituie creșterea numărului de credincioși proveniți în urma convertirii la romano-catolicism. Schimbările raporturilor politice, sociale au declanșat în mulți, dar mai ales în cei care lucrau în aparatul funcționăresc de stat, nevoia de a-și schimba ritul sau religia, chiar și dacă din interes, îmbrățișând religiei romano-catolică. Aici vorbim nu numai de schimbarea religiei, ci și de schimbarea ritului, întrucât mulți greco-catolici au adoptat ritul latin. Foarte rar s-a întâmplat ca un romano-catolic să treacă la greco-catolicism sau să devină ateu.

Întrucât Maramureșul, pe parcursul istoriei fost mereu o regiune de graniță, era un redutabil centru cultural, etnic și religios. În protopopiatului de Maramureș regăsim în perioada studiată o varietate de etnii: maghiari, români, rusini etc. Putem afirma faptul că în majoritatea cazurilor maghiarii erau romano-catolici sau reformați – excepție făcând acei greco-catolici care sau declarat maghiari – în timp ce românii erau fie greco-catolici, fie români. Și în cazul evreilor a fost evidentă religia iudaică.

Raporturile romano-catolicilor cu celelalte confesiuni sau cu celelalte biserici surori, le putem evolua doar în prisma relațiilor cu statul, întrucât aceste relații interconfesionale sau percepția reciprocă era influențată și de politica statală. Este greu de stabilit raportul dintre biserica reformată și cea romano-catolică, pentru perioada 1940 și 1944, întrucât până în prezent nu am descoperit material arhivistic relevant pentru acest subiect. Cu toate acestea percepția romano-catolicilor asupra reformaților, a fost puternic influențată de funcționarii publici reformați care, conform surselor bibliografice, au defavorizat parohiile catolice. Despre o cooperare concretă și relații pozitive între cele două confesiuni se poate vorbi abia după 1944, când datorită statutului de minoritari, au

fost nevoiți să se ajute reciproc, dezvoltându-se o relație bazată pe un respect. Despre relațiile cu ortodocșii, mai ales la nivel instituțional nici nu putem vorbi în această perioadă, întrucât le-a fost îngreunată funcționarea în 1940, majoritatea românilor fiind de confesiune greco-catolică. Relațiile cu biserica greco catolică au fost sprijinite și la nivel diecezan. Episcopul Scheffler a încercat să favorizeze raporturile cu Biserica Greco Catolică în detrimentul celei Reformate. Exemplu în acest sens este și procesul revendicării bisericii ortodoxe din Ocna Șugatag, în care episcopul Scheffler îi sprijinise pe greco catolici. Aici trebuie să fim obiectivi și să recunoaștem că, romano catolicii în multe localități erau dependenți de greco catolici, în sensul că în protopopiatul de Sighet, mai ales în cazul comunităților catolice dispersate, care nu aveau biserică, liturghiile se țineau fie în lăcașurile de cult fie în școlile greco catolice. Episcopul Scheffler Janos le-a impus clerului și credincioșilor ca acest lucru să se întâmple exclusiv cu consimțământul și cunoștința ierahiei greco catolice. A fost foarte dificil să ne pronunțăm și asupra raporturilor cu comunitatea evreiască întrucât documentele aflate în arhivele catolice sunt foarte lacunare. În acest caz, nu putem vorbi de raporturi clare între cele două confesiuni, ci mai degrabă de situații în care evreii erau „judecați”. Avem și în acest caz, părerea unuia sau a doi preoți romano-catolici, care erau sau nu favorabile. În ceea ce privește atitudinea Bisericii locale, aici a trebuit să mă axeze pe punctul de vedere al Bisericii la nivel național, mai ales atunci când am încercat să prezint situația deportărilor. La nivel local Historia Domus-urile mi-au fost de un real folos.

În ceea ce privește educația confesională și spirituală am ajuns la concluzia că și acestea depindeau în mare măsură de factorii politici aflați la putere într-un moment dat. Educația confesională și cea spirituală a fost atât un punct sensibil cât și unul forte al Bisericii Catolice. Acest lucru a fost valabil mai ales în cazul educației confesionale din Protopopiatul de Maramureș, care după 1945 a devenit aproape imposibilă, datorită și statutului de minoritari. Totodată este evidentă și afirmația perioada administrației maghiare a fost piatra de temelie al educației naționale și confesionale. Temelia dezvoltării educației morale, religioase a fost posibilă prin reluarea activității educației confesionale. Deși s-a dezvoltat puțin mai lent și mai dificil, în prima parte a administrației maghiare, o schimbare substanțială și vizibilă se remarcă mai ales după anul 1943. Acest lucru s-a datorat mai ales Gimnaziului Piarist din Sighetu Marmației, Școlii de Fete a Surorilor Milostive, dar nu în ultimul rând, un rol însemnat au avut și școlile redeschise de unele parohii și care funcționau în subordinea lor.

Sistemul de educație care a funcționat în afara școlilor confesionale a avut un rol hotărâtor în formarea tineretului. Curricula școlilor confesionale sau metodele de predare din aceste școli, mai ales în perioada 1940-1944, s-au axat atât pe educația religioasă cât și pe cea patriotică. În Gimnaziul Piarist din Sighet, unde studiau și tineri de alte naționalități sau confesiuni, pentru ei patriotismul a fost prezentat ca un angajament față de țară. În instituția Surorilor Milostive accentul a fost pus nu numai pe aprofundarea cunoștințelor lexicale, ci și pe educarea tinerelor în în spirit religios și patriotic.

Studiind viața internă a Bisericii am ajuns la concluzia că, inclusiv viața spirituală a credincioșilor a fost destul de precară, afirmație valabilă, în unele cazuri și asupra preoților. Conform părerilor exprimate la întrunirile preoțești, acest lucru se datora și slabei vieți spirituale din perioada dintre cele două războaie mondiale, precum și circumstanțelor speciale perioadei de război. Episcopul Scheffler, cu mare râvnă a căutat să coaguleze legăturile dintre clerul și credincioșii care până atunci au trăit sub două administrații, drept urmare și viața religioasă și-au trăit-o în mod diferit. A făcut toate acestea și în spiritul devizei sale episcopale „ca toți să fie unul”. Își sfătuia sau muștra preoții cu suficientă hotărâre, subliniind importanța participării lor la exercițiile spirituale.

Acordase o mare importanță „reatragerii” credincioșilor care au părăsit teritoriul Cehoslovaciei și implicit lăcașurile lor de cult. În vederea întăririi vieții spirituale a celor din comunitățile dispersate a apelat la preoții misionari. Astfel de misiuni au primit, nu o dată călugării franciscani, dintre care l-aș aminti pe Vitéz Berárd. Ca și o curiozitate o constituie faptul că în rapoartele care descriu activitățile misionare din comunitățile dispersate, au fost incluse și problemele de natură etnică, care în strategia de atragere a comunității maghiare au oferit o bază atât bisericii cât și statului. Statul sprijinise pastorația din Maramureș prin intermediul EMKE, întrucât Biserica era o garanție în acest sens, iar Biserica care se bucura de sprijin material din partea statului putea să-și îndeplinească rolul misionar.

Autoritatea ecleziastică, care includea toate straturile societății, a căutat să pună bazele și să întărească bazele credinței și ale spiritualității creștine. O mare oportunitate a constituit-o în acest sens Actio Catolica. În concluzie pot afirma că orice dezvoltare începută în perioada 1940-1944, a fost împiedicată deseori de factori negativi ce încetineau dezvoltarea, suma sumorum, Protopopiatul romano catolic de Maramureș se poate spune că, dacă și cu greu, dar a început să se înflorească. Dacă toate acestea nu ar fi fost anihilate de circumstanțele de război, procesele de dezvoltare, începute deja, ar fi avut mul mai mult succes.

Ultima perioadă a războiului a dat curs evenimentelor nedorite și consecințelor rezultate de pe urma acestora. Cu apropierea frontului, familiile de secui, care se stabiliseră abia cu trei patru ani în urmă au părăsit zona, iar armata sovietică cu sutele lua prizonieri din familiile catolice, a căror membri femei și bărbați au fost duși la munca forțată. Acestora trebuie să le adăugăm și numărul mare de credincioși și preoți, care din cauza războiului se refugiaseră, iar acum nu s-au mai întors. Au fost cazuri când credincioșii într-o anumită perioadă, au rămas fără preot. Ca urmare a valului masiv de plecări dar și a deportărilor, parohiile înființate cu sute de ani în urmă au suferit enorme pierderi umane, iar comunitățile dispersate, care abia se constituiseră au dispărut complet. Dincolo de pierderea numerică a credincioșilor, a venit din nou divizarea, atât a Diecezei cât și a Protopopiatului de Sighet, în urma căreia comunitățile locale și clerul care abia se închea au încetat să mai facă parte dintr-o singură dieceză. În lumina jurnalelor de război se poate afirma că nu a existat vreo parohie a Diecezei care să nu fi suferit.

Problema apartenenței teritoriale a Maramureșului a descurajat clerul, care și așa se găsea într-o situație dificilă. Scrisoare preotului piarist Kádár József, care și-a asumat foarte multe responsabilități și s-a confruntat și cu problemele ce decurgeau din statul de minoritar, adresată superiorilor săi, reflectă că apartenența teritorială a județului a fost luată în calcul și în cadrul Bisericii.

Kádár József datorită pregătirii sale personale a fost o personalitate respectă și recunoscută a maghiarilor din Maramureș. Aceasta poate fi și motivul că la alegerile parlamentare a figurat pe poziția întâi pe lista județeană a UPM. Intrând în viața politică mereu a ținut cont și a avut în vedere problemele minorității maghiare. Rolul asumat în viața publică s-a încheiat în 1948, atunci când regimul comunist a desființat ordinele călugărești și implicit pe călugări.

Una din chestiunile cele mai importante și cele mai delicate a perioadei a fost și situația școlilor confesionale, a căror funcționare inițial a fost îngreunată de regimul comunist, ajungând în cele din urmă la desființarea acestora. Pe lângă aceasta, a venit și procesul de naționalizare, astfel încât Biserica a putut să-și desfășoare activitatea doar într-un cadru restrâns. Însăși faptul că, în zonă Biserica era deja minoritară, desființarea acestor importante instituții precum și naționalizările clădirilor a reprezentat o grea lovitură.

Rezumând cele descrise în dizertație, concluziile se pot formula astfel: schimbările din Imperiu au avut un efect profund asupra vieții bisericești. În intervalul de timp avut în vedere parohiile din cadrul Primprotopopiatului au avut o intensă viață religioasă

culturală, atât cu bine, cât și cu rele. În momentul schimbării administrației, în 1940, acestea au pornit de jos, dintr-o stare generală de dificultate, dar au început să se developeze din toate punctele de vedere. Au crescut în număr de credincioși, s-a intensificat viața spirituală și-au sporit averile. Toate acestea s-au perpetuat până la sfârșitul războiului, moment în care vor intra din nou într-o decădere, ce se va accentua treptat.

Putem concluziona faptul că cele două administrații – maghiară și română – au avut efecte și influențe diferite asupra vieții din Protopopiatul romano-catolic de Sighet. În timp ce în timpul administrației maghiare au început să se dezvolte, în timpul regimului comunist au intrat într-o vizibilă decădere. Aici trebuie să ținem seama de realitățile politice. În timp ce statul maghiar avea interes să sprijine Biserica pentru a o aduce în slujba sa, regimul comunist, din motive ideologice, a îngreunat funcționarea ei.

Cuprins

Lista abrevierelor.....Error! Bookmark not defined.

0. Introducere.....Error! Bookmark not defined.

0.1. Materialul sursă..... **Error! Bookmark not defined.**

0.2. Structura lucrării **Error! Bookmark not defined.**

0.3. Ipoteză de lucru..... **Error! Bookmark not defined.**

0.4. Mulțumiri **Error! Bookmark not defined.**

1. Modificările teritoriale din 1940 și impactul lor asupra districtului protopopial romano-catolic din Maramureș.....Error! Bookmark not defined.

1.1. Impactul schimbărilor politice asupra vieții diecezei de Satu Mare **Error! Bookmark not defined.**

1.1.1. Precedentele celei de-a doua decizii de la Viena: demisia episcopului István Fiedler..... **Error! Bookmark not defined.**

1.1.2. Luptele pentru episcopat **Error! Bookmark not defined.**

1.1.3. Scheffler János noul episcop **Error! Bookmark not defined.**

1.2. Impactul schimbărilor politice asupra vieții districtului romano-catolic din Sighetu Marmației..... **Error! Bookmark not defined.**

1.2.1. Acuzația preotului paroh din Vișeu de Sus, Baumgartner Alajos..... **Error! Bookmark not defined.**

1.2.2. Tortura lui János Faulwetter, preotul paroh din Bocicoiu Mare **Error! Bookmark not defined.**

1.2.3. Problemele de la Ocna Șugatag **Error! Bookmark not defined.**

2. Districtul protopopial din Sighetu Marmației în perioada 1940-1944Error! Bookmark not defined.

2.1. Afacerile ecleziastice ale districtului Maramureș între 1940 și 1944..... **Error! Bookmark not defined.**

2.1.1. Situația economică și socială **Error! Bookmark not defined.**

2.1.2. Problemele financiare ale Bisericii Romano-Catolice și ale diecezei ... **Error! Bookmark not defined.**

2.1.3. Organizarea activității pastorale..... **Error! Bookmark not defined.**

2.1.4. Așezarea familiilor secuiești în Maramureș **Error! Bookmark not defined.**

2.1.5. Convertirile religioase..... **Error! Bookmark not defined.**

2.1.6. Parohii noi în județul Maramureș și Sighetu Marmației **Error! Bookmark not defined.**

2.2. Relațiile Bisericii Romano-Catolice cu alte confesiuni locale..... **Error! Bookmark not defined.**

2.2.1. Relațiile Bisericii Romano-Catolice cu Biserica Ortodoxă Greacă și Biserica Reformată..... **Error! Bookmark not defined.**

2.2.2. Relațiile Bisericii Romano-Catolice cu Biserica Greco-Catolică **Error! Bookmark not defined.**

2.3. Școlile religioase din Maramureș între 1940 și 1944 **Error! Bookmark not defined.**

2.3.1. Organizarea învățământului religios între 1940 și 1944 **Error! Bookmark not defined.**

2.3.2. Școala Măicuțelor milostive din Satu Mare în Sighetu Marmației **Error! Bookmark not defined.**

2.3.3. Gimnaziul piarist din Sighetu Marmatiei..... **Error! Bookmark not defined.**

2.3.4. Educația religioasă în parohiile din Maramureș **Error! Bookmark not defined.**

2.4. Viața internă a bisericii în perioada 1940-1944..... **Error! Bookmark not defined.**

2.4.1. Clerul romano - catolic..... **Error! Bookmark not defined.**

2.4.2. Activitatea pastorală **Error! Bookmark not defined.**

2.4.3. Acțiunea romano-catolică..... **Error! Bookmark not defined.**

3. Districtul protopopial din Sighetu Marmației în perioada 1944-1948Error! Bookmark not defined.

3.1. Sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial și impactul acestuia asupra diecezei romano catolice din

Sighetu Marmației **Error! Bookmark not defined.**

3.1.1. Biserica romano-catolică și problema evreilor din Maramureș **Error! Bookmark not defined.**

3.1.2. Preoți și enoriași refugiați..... **Error! Bookmark not defined.**

3.1.3. Situația de război în lumina rapoartelor parohiale..... **Error! Bookmark not defined.**

3.1.4.	Parohiile romano-catolice în perioada invaziei sovietice	Error! Bookmark not defined.
3.1.5.	Problemele teritorialității Maramureșului	Error! Bookmark not defined.
3.1.6.	Deportările și internările.....	Error! Bookmark not defined.
3.1.7.	Lagărul de concentrare din Sighetu Marmației	Error! Bookmark not defined.
3.2.	Treburile ecleziastice ale districtului ecleziastic Sighetu Marmației.....	Error! Bookmark not defined.
3.2.1.	Căutarea de către Biserica Romano-Catolică a unei căi de urmat în noul context politic din Maramureș	Error! Bookmark not defined.
3.2.2.	Kádár József noul șef al Casei Piariste	Error! Bookmark not defined.
3.2.3.	Atitudinea lui Kádár József față de UPM	Error! Bookmark not defined.
3.2.4.	Școlile religioase din Maramureș în perioada 1944–1948	Error! Bookmark not defined.
3.2.5.	Problema învățământului prețesc în perioada 1944-1948	Error! Bookmark not defined.
3.2.6.	Impactul activității pastorale din perioada 1944-1948 asupra perioadei următoare	Error! Bookmark not defined.
3.2.7.	Concluzii.....	Error! Bookmark not defined.
Rezumat		Error! Bookmark not defined.
Rezumat		1
Rezumat		Error! Bookmark not defined.
Anexe.....		Error! Bookmark not defined.
Bibliografie.....		Error! Bookmark not defined.